

Žygis į Halloweeną

Prie apskrito stalo susėdo: masinių renginių režisierius Sigitas GRYBAS, jaunimui žinomas dar ir kaip didžėjus SAGA, poros restoranų Vilniuje savininkė Rita DAPKUTĖ, etnologė habil. dr. Regina MERKIENĖ, mitologas dr. Gintaras BERESNEVIČIUS, šiuolaikinės kultūros tyrinėtoja dr. Egidija RAMANAUSKAITĖ, etnografė Birutė IMBRASIENĖ ir žurnalistai Dalia RASTENIENĖ bei Juozas ŠORYS.

D. RASTENIENĖ. Praeitą rudenį paūmėjęs Halloweeno sindromas ir nuolatinis nepasitenkinimas lietuviškų švenčių „liūdnumu“ verčia mus sukaupti dėmesį ties vienu iš išraiškingiausių, matomiausių ir labiausiai bendruomeniškų dvasinės kultūros reiškinių – kalendorinėmis, o prie jų – ir kai kuriomis kitomis, šventėmis.

Tele-3 prieš Naujuosius metus gal visą mėnesį atkakliai klausinėjo Lietuvos piliečių, kaip jie įsivaizduoja 3-ąjį tūkstantmetį. Kartą į šį klausimą atsakė maža mergaitė: keisis papročiai, sako, žmonės norės, norės... Bet mintis nutrūko, ji nebežinojo, ko žmonės norės. Vaiko atsakymas man pasirodė simptomiškas. Juk ir suaugusieji nežinom, kaip keisis papročiai. Einamuosius kultūros pokyčius bene sunkiausia analizuoti, o dar sunkiau numatyti perspektyvas. Spaudoje pasisakoma dažniausiai emociškai. Vieni nori linksmintis bet kokia kaina, kiti oponuoja – nenorim, kad lietuvių papročius ir šventes išstumtų užsienietiškas importas. Bet pasitaiko ir gilesnių įžvalgų. Panevėžietė Elena Mezginaitė (Lapkritis su lapais // Panevėžio rytas. – 1999, lapkričio 2 d.) rašo: „Visą savaitę į kapines keliauvo chrizantemos. [...] Plūstelėjo mašinų srautai. [...] Liūdnoji mūsų tauta nori pateisinti savo vardą. Kai kur užsieniuose papročiai kitokie. Iš kapų ten nedaro amžinai žydinčių darželių ar juodo granito monumentų. Paprasčiausiai užsėja žolę, pastato mažą lentelę su vardu ir palieka municipaliteto priežiūrai. O kai ateina minėtina data, žmonės su žvakėmis eina į bažnyčią – ne į kapus. Ten juk nieko nėra, mirusiojo dvasia seniai skraido, mintimis ir malda gyvieji ją gali pasiekti iš bet kurios vietos – tokia nuostata. Taip kalbė-

jo ir vienas garbus mūsų rašytojas, stovėdamas prie jaunystės draugės kapo [...] **Lankykite gyvuosius** (išryškino red.)”. Toliau šiame proginiame straipsnyje – apie nedarbą, skurdą, žmones, praradusius butus, apie vaikus, neinančius į mokyklą ir kt. „Kauno dienoje” (1999 m. spalio 30 d.) A. Dambrauskas pastebi: „[...] Miesto parduotuvėse dabar siūloma išgerti net ir Vėlinių proga [žiūrėkit nuotrauką]. Nors tradiciškai tai turėtų būti itin gilaus susikaupimo dienos, tačiau prekybininkai jau orientuojasi į britiškas tradicijas. Kaip žinoma, Vėlinių metu britai rengia triukšmingą šventę, vadinamą Halloween Night (Vampyrų naktis).” (Beje, išversta neteisingai. Turėtų būti – Visų šventųjų išvakarės. – Red.) „O gal orientuojamasi ne tik į Vakarų, bet ir į Rytus. Pagal senas rusiškas tradicijas kapuose taip pat galima išlenkti.”



Halloweeno proga Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmuose firmos „Ozono projektas” surengtame vakarėlyje. *Ramūno Virkučio nuotr.*

jo ir vienas garbus mūsų rašytojas, stovėdamas prie jaunystės draugės kapo [...] **Lankykite gyvuosius** (išryškino red.)”. Toliau šiame proginiame straipsnyje – apie nedarbą, skurdą, žmones, praradusius butus, apie vaikus, neinančius į mokyklą ir kt. „Kauno dienoje” (1999 m. spalio 30 d.) A. Dambrauskas pastebi: „[...] Miesto parduotuvėse dabar siūloma išgerti net ir Vėlinių proga [žiūrėkit nuotrauką]. Nors tradiciškai tai turėtų būti itin gilaus susikaupimo dienos, tačiau prekybininkai jau orientuojasi į britiškas tradicijas. Kaip žinoma, Vėlinių metu britai rengia triukšmingą šventę, vadinamą Halloween Night (Vampyrų naktis).” (Beje, išversta neteisingai. Turėtų būti – Visų šventųjų išvakarės. – Red.) „O gal orientuojamasi ne tik į Vakarų, bet ir į Rytus. Pagal senas rusiškas tradicijas kapuose taip pat galima išlenkti.”

Faktas tas, kad masinė kultūra, padedama žiniasklaidos, drastiškai dauginasi, o dabar jai prireikė dar ir kalendorinių švenčių. Įsibrovus į tradicinių švenčių sferą sujudinami gilieji pasaulėjautos pamatai, pradeda abejoti moralinių vertybių sistema. Žodžiu, pats Halloweenas mums – tik ledkalnio viršūnė.

Kokiomis sąlygomis tai vyksta pas mus? Mažiau, didžiulės, dvigubos krizės sąlygomis. Iš vienos pusės, krizė turime išgyventi jau vien

dėl to, kad, atstatę nepriklausomą valstybę, keičiame santvarką, pertvarkome ekonomiką. Antra vertus, dėl to, kad mums tai sunkiai sekasi. Mes išgyvename ne vien ekonominę, bet ir sociokultūrinę krizę. Mes bandome pertvarkyti patys save. Anot Vytauto Kavolio, tokiais krizių periodais atsiranda totališko apribojimo arba išsekimo jausmas, arba tradicijos, kuri buvo laikoma tvirta, moralinė ar estetinė

diskreditacija. Tokiais tarpuvaldžių laikotarpiais itin sustiprėja požiūrių bei elgesio poliarizacijos tendencijos, tačiau aiškių ribų tarp jų nėra, atsiranda psichologinio neaiškumo patirtis. Socialinės struktūros nuvertinamos, kai tampa aki-vaizdus valdžios nesugebėjimas susidoroti su praktiniais uždavimais, arba su emociniais žmonių poreikiais. Juk ir nesusidorojama? Šias, kaip ir daug kitų, tendencijas įžvelgiau ir mūsų dabartyje. O tai labai gera terpė legvabūdiškai įsileisti kuo netikėčiausius masinės kultūros reiškinius.

Nors visada išliekanti galimybė, vėlgi anot Kavolio, išlaikyti saugumo ir atsparumo šaltinius. Net tame pačiame žmoguje gali reikštis tiek modernistinės, tiek antimoder-nistinės veiklos pradai.

O kaip manote Jūs? Kokios prielaidos leido susiformuoti gana desperatiškoms žmonių nuotaikoms, atsispindin-čioms ir jų požiūryje į mūsų šventes?

G. BERESNEVIČIUS. Jeigu jau kalbame apie savo te-
orinį kontekstą, norėčiau pasiūlyti tokį: kultūrinis konteks-
tas, kuriame dabar esame, mums – ne naujiena. XIV–XV
amžiais pas mus vyko tas pats procesas: savaiminė sinte-
zė; ir dabar tyrinėtojams sunku atskirti, kas yra universalu,
bendražmogiška, kas krikščioniška, o kas – lietuviška. Lie-
tuviškos šventės susiglaudė su krikščioniškomis, ir tai bu-
vo gan paprasta, kadangi, kiek galima spręsti, pagrindi-
nės kalendorinės lietuvių šventės savo nuotaika, prasmė-
mis iš esmės neturėjo labai skirtis nuo krikščioniškųjų. Be
to, krikščionybė jau buvo stipriai patvarkiusi savo šventes
pagal Europos valstietiškos kultūros kontekstą.

Antrą kartą mes tą patį patyrėme 1940–1950 metais,
kai vėl buvo diegiamos naujos šventės. Tiesa, jos buvo
priimamos labai atsargiai. Greičiau kaip išėiginės dienos,
o ne tikros šventės. Dauguma jų taip ir nepriėjo.

Dabar mūsų kultūros šventės vėl susiduria su impor-
tuojamomis. Tas pat gali atsitikti su Halloweenu. Jis nepri-
gis, bet bus švenčiamas.

R. MERKIENĖ. Kai tik susiduria kelios kultūros, visada
vyksta akulturacijos procesai. Jų metu gali susiklostyti įvai-
rių situacijų: primetamoji kultūra tiesiogiai priimama arba
jai priešinamasi. Gali būti pavėluotas poveikis, kai savoji
etninė kultūra paniekinama jau pasibaigus svetimos kultū-
ros įtakai. Lietuviai Sovietų Sąjungoje buvo mažuma, paty-
rusi didelės tautos politinę ir kultūros interakciją. Apskritai
rusų sovietinė kultūra lietuviams buvo nepriimtina, kėlė se-
paratizmo siekį, kuris atsiskleidė per folklorinį judėjimą. Bet
jis apėmė tik labai nedidelę inteligentijos dalį, kuri sąmo-
ningai vadovavosi tam tikromis nuostatomis.

Dabar išryškėjo uždelstas akulturacijos veikimas. Jis at-
siskleidžia per dvi paskutiniąsias kartas, gimusias po 1960
metų. Jos nepatyrė nepriklausomos tarpukario Lietuvos kul-
tūros tiesioginės įtakos ir į daugelį dalykų nejučia žiūri taip,
kaip jas tam ruošė visuomenė, kaip mokė mokykla, kaip
norėjo tuometinė valstybė. Dėl to joms nelabai įdomu ieš-
koti savo etninio kultūrinio tapatumo ir savitumo, siekti lie-
tuvių etninės kultūros tęstinumo. Priešingai – jos linkusios
ignoruoti lietuvių tradicines viešas šventes, nes jų nepažįs-
ta ir nežino, kam jos reikalingos. Juk diegiant sovietinę kul-

tūrą buvo siekiama visų tautų papročius suvienodinti – kad
vienodai ar bent jau panašiai švęstų vestuves, laidotų mi-
rusiuosius, kad turėtų tas pačias darbo šventes ir t.t.

Dabartinių permainų laikotarpiu jaunoji karta atsidūrė
kultūrų kryžkelėje visai tam nepasiruošusi. Turėjo įtakos
tai, kad daugiau kaip 4 dešimtmečius visuomenė stropiai
buvo saugoma nuo sąlyčio su Vakarų kultūra ir ši, kaip
uždraustas vaisius, atrodė nepaprastai patraukli. Atrodė,
kad ten viskas gražu, dora ir reikalinga. Deja, sienai nu-
griuvus mus užplūdo ne tik geri dalykai, viskas: pornogra-
fija, narkotikai, AIDS, kas tik nori. Priežastis – susidaręs
vakuumas: senoji dvasinė kultūra pasidarė svetima, jos per-
imamumas nutrūko, sovietinė – atmetama, štai ir turim šian-
dieną tai, ką turim.

Dabar tik galim galvoti – ko reikia Lietuvos valstybei, ko
reikia, kad visuomenė vėl konsoliduotųsi, ir ką turim daryti,
kad ateityje lietuvių kultūros savitumai visai nesunykėtų.

Suprantama, mes daug ko galime norėti, manyti, kad
taip reikia, bet kas iš to išeis?

E. RAMANAUSKAITĖ. Norėdami išsiaiškinti, kaip ver-
tinti skirtingas kultūrinės išraiškas, turime apsispręsti, kaip
suvokiame kultūrą. Teorija siūlo dvi kultūros sampratas: 1)
kultūra vystosi linijiniu progresijos principu, kai sekama tik
geriausiais, t.y. visuotinai pripažintais jos pavyzdžiais; 2)
kultūros sferos modelis, kai kultūra turi savo centrą, saky-
kim, etninę kultūrą, ir daug gretutinių kultūros sferų, iš ku-
rių kiekviena turi savo vertybių skalę, nepriklausomai nuo
to, ką mes siūlome ar ką apie tai manome (R. Laermanso
modelis). Faktiškai kultūros sferoje egzistuoja visi įmano-
mi dariniai, kurie reikalingi kiekvienai konkrečiai subjekto
saviraiškai. Todėl manyčiau, jog Halloweeną turime todėl,
kad jaunimui reikia išsikrauti, išsišėlti. Tai nepatirta, įdo-
mu, tai toks laisvalaikis, kokio jie trokšta. Jie patys pasa-
kys, ko jiems reikia.

Bet mes turim ir savo lietuviškas tradicijas. Tą patį lai-
kotarpį švenčiam, vėlgi – labai įvairiai tradicijas interpre-
tuodami.

R. DAPKUTĖ. Lietuvoje apie švenčių šventimą mašto-
ma nesveikai. Arba nepakanka kitokio pobūdžio, džiaugs-
mingų švenčių. Netgi mūsų Nepriklausomybės šventė vyks-
ta Filharmonijoje, Operos ir baletu teatre, ta proga – mi-
šios bažnyčioje, koncertai, o pasaulyje Nepriklausomybės
dieną jei švenčia, tai linksmai – su džiaugsmu, fejerverkais,
baliais. Mūsų žmonės neturi kaip išsilieti, gal todėl ir sveti-
mos džiugiosios, nesusietos su religinėmis dogmomis
šventės patrauklios.

Norėčiau paklausti specialistų: ar lietuviška šventė yra
būtent katalikiška šventė?

G. BERESNEVIČIUS. Jūs sakėte „specialistų“ žiūrėda-
ma į mane. Tad žinokit, kad specialistų atsakymas nieka-
da nebūna vienareikšmis. Katalikišką šventės turinį atskirti
nuo buvusiojo pagoniško sunku. Žemdirbių tautose, su-
rinkus derlių, visada švenčiama šventė, per kurią dėkoja-
ma protėviams, aukojamos jiems aukos. Visoje Eurazijoje,
nuo Prancūzijos iki Kinijos, yra švenčiama padėkos šventė
– labai rimta, susikaupusi, atsakinga, ir nesvarbu, ar šalyje

dominuoja krikščionybė, ar kuri kita religija. Keltuose ši situacija truputį įtrūko – jie buvo gana kovinga, mobili gentis, jų egzistencijai nuo kovų laikų pragariška stebuklų mistika, matyt, bus padariusi didesnį įspūdį negu kontaktas su protėviais. Jų supratimu, spalio, lapkričio mėnesiais atsidarydavę pragaro vartai, išeidavę į laisvę blogosios jėgos... Manęs tai nežavi. Man tai netgi siaubinga. Bet nenoriu etiškai vertinti. Iš tiesų per Halloweeną vyksta tas pat, kas pas mus per Užgavėnes.

Štai Jūs sakote: lietuviai nemoka švęsti. Žinoma, jie nebemoka švęsti. Bet XIX a., XX a. pirmoje pusėje kaimuose mokėta švęsti. Problemų iškilo tada, kai kaimas persikėlė į miestą, kai atsirado lietuvių civilizacijos užuomazgos. Kaimiškos šventės nebešvenčiamos, tuo pačiu 45 metus formuojamos sovietinės šventės, dabar – dar ir amerikoniškos ateina. Tam tikras nepajėgumas švęsti gal ir yra, tam tikras šventinis pasimetimas.

D. RASTENIENĖ. Kad į Ritos „slėptuvę“ ir smuklę Lietuvoje dirbantys ir gyvenantys amerikiečiai susirenka pašvęsti jiems įprasto Halloweeno, suprantama. Bet kad lietuviai moksleiviai, studentai ir kitas jaunimas buvo sukviesti į diskoteką „Halloweenas“, – dar ne visai. Net plakatas buvo anglų kalba surašytas. Pamaniau, kokių čia amerikiečių į Vilnių privažiavo?

Paskui išsiaiškinome: diskoteką Vidaus reikalų ministerijos kultūros rūmuose surengė firma „Ozono projektas“, per kelias sales, įspūdingai apšviestas, su įvairia muzika.

Štai ir vienas iš organizatorių, Sigitas Grybas, mūsų draugijoje. Sigitai, o kokia Jūsų ideologija, kokia koncepcija?

S. GRYBAS. Tai pirmas mano susitikimas su rimtais kultūros ir mokslo žmonėmis.

Penkeri metai praėjo nuo studijų Muzikos akademijoje, kai nuosekliai sekiau visomis tautinėmis tradicijomis, dalyvavau Joninėse, persirengėliu vaikščiojau per Užgavėnes, Kalėdų seneliu – per Kalėdas, kai su kurso draugais ėjom per namus rinkdami margučius. Todėl drąsiai galiu pasakyti: nėra pakankamai aktyvistų, kuriems rūpėtų tautinės šventės. Tai jau valstybės problemos – ji nesugeba suteikti pagrindo šioms tradicijoms kilti į viršų, kad visuomenė būtų tauta, o ne į svetimšalių įtaką pakliūsi bendruomenė.

Nuo socializmo perėjome prie Nepriklausomybės. Visi puolė kurti pilietinę visuomenę, kažkas bandė pradėti religines pamokėles mokykloje, iš to išėjo kičas, iš to nieko gero neišėjo. Suirutė.

Kodėl aš atsisakiau tradicinių lietuviškų švenčių, tam tikra dalimi – ir papročių? Todėl, kad nebuvo *kam* to daryti. Nebuvo tame paremtumo logika, linksmumo ir atsidavimo. Tik kai kurių struktūrų užsispyrimas kažkam atsiskaityt, užsidėt pliusą.

Kol laikėsi socializmas, atrodė, kad laisvalaikio jaunimas turi kuo užsiimti, ir šventės smagesnės. Galų gale – lietuviškos tradicinės šventės buvo uždraustas vaisius, todėl patrauklios.

Atėjus kapitalizmui, tenka rinktis tai, kuo galima šiuolaikinį jaunimą sudominti. Be to, kai tik Lietuvoje atsirado

kompiuteris, visuomenė pradėjo svetimėti. Mano manymu, rimčiausio jaunimo, kuriam dabar aštuoneri, dvylika ar trylika metų, ir kuris socialiai aktyvus bus po dvidešimties metų, smegenyse – tik kompiuteris. Jiems nieko daugiau ir nereikia.

O kompiuteryje – viso pasaulio informacija, ir lietuviai automatiškai tampa pasaulio piliečiais. Jie nebėra tautinės bendruomenės nariai, jie – pasaulio piliečiai. Mes turėjome rinktis: ar rengti tautines šventes, kurios šioje visuomenėje nebeturi jokio pagrindo ir jaunimui nereikalingos, ar tapti pasaulio piliečių interesų gynėjais ir užimti jų poziciją. Tuo užsiimu jau penkeri metai ir kol kas nesigailiu.

E. RAMANAUSKAITĖ. Kodėl manote, kad pasaulio pilietis yra tas, kuris daro tą patį, ką ir kiti, o ne tas, kuris įneša į pasaulį kažką savo?

S. GRYBAS. Mes ir įnešam – lietuviško kvapo į pasaulinę Halloweeną.

Šiaip jau tą šventę rengėm kaip žaidimą. Rengiam ir „Techno Valentina“. „Techno“ mums leidžia įprasminti renginį kaip kompiuterinio pasaulio elementą. Norėčiau, kad Lietuvoje įsitvirtintų naujos technologijos. Išsivadavus iš Sovietų Sąjungos, yra tik dvi galimybės: arba sužlugti kartu su jos buvusiu branduoliu Rusija, arba tapti pasaulio valstybe.

Iš interneto, o ne iš vadovėlių, per 15 min. sužinojome apie visas Halloweeno tradicijas. Jos yra labai paprastos. Kildinama iš Airijos, kitur rašo – iš Amerikos, na ir tegul, iš kur nori, iš ten tegu ir kildina, mes – švęsim Halloweeną. Sužinojome, kad pagrindinis patiekalas – obuoliukai, kokios kaukės, ką jos reiškia, kas yra moliūgas.

Surengėme spaudos konferenciją, iššaukiančiai paguldėme ant stalo nuogą „vampyrą“ ir – sukvietėme konservatyviuosius mūsų žurnalistus.

B. IMBRASIENĖ. Ar nepagalvojot, kad lapkričio 1–2 dienomis mes švenčiam kito turinio šventę?

S. GRYBAS. Lapkričio 1-ąją mes nebūtume rengę Halloweeno. Nors iš tiesų jis vyksta spalio 31 dieną, rengėm 29-ą, kad būtų savaitgalis. Trečiadienį publika nebūtų atėjusi, mažai tokių žmonių, kurie gali linksintis po darbo dienos.

D. RASTENIENĖ. Koks komercinis šio reikalo „užtaisas“?

S. GRYBAS. Jokio. Tai mūsų darbas. Norim įgyvendinti technologijų, instaliacijų diegimo idėjas.

G. BERESNEVIČIUS. Norit pasakyti, kad galite rengti šaunias diskotekas ir kitų švenčių progą?

R. DAPKUTĖ. Bent jau iš mano patirties, – kalėdiniu laikotarpiu, per Valentino dieną – geriausia apyvarta per visus metus. Bet mes naujų švenčių nepropagavom, žmonės patys domėjosi.

Bet grįžtu prie laikotarpio religinio aspekto. Jaunimas sėdi prie kompiuterių ir mato, kad tą savaitgalį visas pasaulis ūžia. Lietuvoje tai yra uždrausta.

G. BERESNEVIČIUS. Neuždrausta.

R. DAPKUTĖ. Tuoj paaiškinsiu. Mūsų restorane, lietuviškame, nes mes bandom laikytis visų lietuviškų tradicijų, jau kelios dienos prieš Vėlines kai kurie lankytojai prašo

pritildyti muziką – negalima per Vėlines. Vadinas, draudžia patys žmonės. Amerikoje net katalikai švenčia Halloweeną, ir net popiežius kažkodėl jo nepaikia. Pas mus tie du dalykai nesugyvena, ir jaunimėlis atrodo suvaržytas.

R. MERKIENĖ. Halloweenas nėra viso pasaulio šventė. Kad ir prancūzai – nenori jo priimti. Jie turi šventę, įteisintą valstybės, kai visi eina į kapines, aplanko artimųjų ir žymių žmonių kapus. O tai susiję su tyla, rimtimi, pagarba mirusiesiems.

R. DAPKUTĖ. Ir amerikiečiai kitą dieną tą patį daro, ir labai rimtai. Tik jie suranda, kaip tie du dalykai galėtų sugyventi.

R. MERKIENĖ. Tai kas kita. Amerikiečių kultūra ir jaunesnė, ir magesnė. Jų tarpusavio sąlyčio taškai kiti, o gal ir kas kita nulemia, kad moka vienu metu ir verkti, ir juoktis. Matyt, mūsų dabartinė kultūra tokių galimybių neduoda. Be to, dauguma vis dėlto diktuoja savo valią...

R. DAPKUTĖ. Aš suprantu... Bet – vis vien tai įvyks ir įvyks... nes jie to nori.

G. BERESNEVIČIUS. Supraskit, mes niekuo gyvu nenorime Jums įpiršti savo nuomonės. Be to, jei pradėsime labai drausti, dar labiau norėsis to Halloweeno...

R. DAPKUTĖ. Aš visai nenorėjau pasakyti, kad dabar Lietuvoje turėtų būti švenčiamas Halloweenas. Man atrodo, kad jaunesni etnografoi turėtų susirūpinti: iš tikrųjų galėtų atsirasti smagių lietuviškų švenčių. Tik kad yra religinis barjeras...

R. MERKIENĖ. Barjeras tikrai ne tas. Visuomenė nėra nusistačiusi prieš ikirikščioniškos kultūros paveldą. Barjeras – 50 sovietinės okupacijos metų, kai visa su dvasine kultūra susijusi informacija, nesvarbu, religinė, pasaulietinė ar kitokia, buvo gnaužiama. Jei ne Pranė Dundulienė, tai iš viso literatūros apie viešas šventes nebūtume turėję. Bet ir ta – mažo tiražo, pasklido per universitetų studentus, o Lietuva jų nei matė, nei girdėjo. Jau sakiau, – atėjo karta, neturėjusi galimybių gerai pažinti savo tautos dvasinę kultūrą, ir jaunimas neturi į ką atsiremti.

R. DAPKUTĖ. Nesu tuo tikra, nesu.

S. GRYBAS. Visas Dundulienės knygeles esu skaitęs. Ir kas iš to? Įstojome į Muzikos akademiją dvidešimt penki, baigėme penki žmonės, o iš mūsų kurso gal tik du praktikuoja tradicinę kultūrą. Visi kiti pasirinko šalutines kultūras ir darbo sferas.

R. MERKIENĖ. Taip ir yra. Sakot: o kur tradicinės kultūros aktyvistai? Tegul jie daro. Teisingai. Kiek Vytauto Didžiojo universitetą baigusių etnologų? Visa krūva. O ką jie veikia? Jie nieko neveikia šitoj srity.

E. RAMANAUSKAITĖ. Vieni mokslinį darbą dirba, kiti dėsto mokyklose įvairius dalykus... kai kurie dalyvauja ansambliuose: patys šoka, patys dainuoja...

R. MERKIENĖ. Jei jie būtų įtraukiami į švenčių, programų, kurioms reikalingas etninės kultūros pagrindas, rengimą, jei pagalvotų, kaip jas pritaikyti šių dienų poreikiams, prašau, kaip gražu būtų.

E. RAMANAUSKAITĖ. Be abejo, taip. Gražiausi kultūros dalykai gimsta iš pavienių žmonių iniciatyvos, perauga

į uždarus ratelius, formuojasi gyvenamojo pasaulio ribose. Tačiau kai išauga į institucinį lygmenį, atsiranda daug varžtų. Sigitos problema ir yra ta, kad jis pakilo į institucinį lygmenį. Todėl mes jį pasikvietėm ir sakom: Sigitai, dabar žiūrėk, kaip turi būti.

D. RASTENIENĖ. Na ne... Pasikvietėm, kad išgirstume, kodėl jų nebeapatenkina esamoji švenčių sistema ir jos pobūdis.

B. IMBRASIENĖ. Mes tikrai pasimetę. Gal specialistams reikėtų aiškiau sustatyti į vietas ir žmones informuoti – kas mūsų, kas ne. Atėjo Halloweenas ir „Valentinas“, ateis ir daugiau. Bet kad nors neužimtų mūsų švenčių vietų, kad nebūtų rašoma (pati mačiau), kad tai – lietuviškos šventės.

Reikia pripažinti, daugelį lietuviškų švenčių švenčiam uždarai, lyg slėpdamiesi. Dabar, nenorėdami pasirodyti provincialais, – tai jau griebsim, be gailėsčio.

E. RAMANAUSKAITĖ. Aplink mus formuojasi daugybė kultūros idėjų ir išraiškų. Žiniasklaida turėtų plačiau supažindinti su jomis visuomenę, atverti, parodyti visas gyvenimo spalvas...

D. RASTENIENĖ. Juozas – Sigitos surengtos diskotekos stebėtojas. Specialiai nusiuntėm pažiūrėti drauge su fotografu.

J. ŠORYS. Teko... Dar dabar plaukai smirdi nuo dūmų... Na ką, visiškas importas, jokių bandymų susieti su lietuviška problematika, kad ir modernia, technologine ar kitokia. Tas Halloweenas iš tiesų – tik diskoteka su keliais kaukėtais personažais.

D. RASTENIENĖ. Ten ir negalėjo būti lietuviškos problematikos, kaip sakai. Halloweenas (degradavę senos keltų tradicijos likučiai) Lietuvoje pateko į masinės kultūros apyvartą, o ji, kaip žinia, supaprastinta, nekonkreči, nešakinga, niekam nepriklausanti.

R. DAPKUTĖ. Man irgi gaila, kad Halloweenas pervedamas į diskoteką. Juk jo visas „kaifas“ – vaikų ėjimas per namus prašant „bajerio“ arba saldinių, prisiminimas, kai ubagai prašydavo išmaldos, o ne diskoteka.

S. GRYBAS. Mes visko neapreprsime. Rengiamo ir vaikų renginius Valentino dienai. Kitais metais Halloweeno šventę rengsim ir vaikams. Kiti tegu daro kitaip. Beje, norėčiau, kad išsiaiškintume sąvokas. Renginiai, kokius mes rengiamo, jokių būdu negali būti vadinami diskotekomis, užsienyje jie vadinami „rave party“.

D. RASTENIENĖ. O tos kaukės? Savanoriai ar paprašyti, suorganizuoti?

S. GRYBAS. Kaukės buvo tos, kurias mums pavyko prisivilioti per visą Vilnių. Taip, galima sakyti, mes turime žmonių Vilniaus konservatorijoje. Pagrindinės baisiosios septynios kaukės iš ten. Ten mokosi mano pažįstamas, elektroninės kultūros žmogus. Tai jis ir sako – ar būtų galimybė pasirodyti pas jus, kad mums „uždėtų pliusiuką“ mūsų veikloje ir gyvenime? Mes nežinome, sako, kur daugiau pateikti savo praktiką. Taip, sakau, parašysime oficialius dokumentus, kad atlikote teatro meno praktiką, dalyvaukite. Jie pasirodė ir „Tangomanijoje“.

J. ŠORYS. Kad būsimieji bakalaurai taip atlikinėtų praktiką...

S. GRYBAS. Kodėl ne? Jie galėtų organizuoti eitynes, kurios paskui įsiliėtų į šį renginį.

D. RASTENIENĖ. Rengdamasi pokalbiui, domėjausi platesniu kontekstu, bandžiau užčiuopti visos Lietuvos pulsą iš apskričių, miestų laikraščių. Galiu konstatuoti, kad visuotinės isterijos Lietuvoje nėra. Žmonės elgėsi tradiciškai. Laikraščiai paslaugiai tarnavo nurodydami autobusų tvarkaraščius, geresnį eismą į kapines, kauniečiai ta proga pasvarstė krematoriumo pastatymo, laidojimo modernizavimo galimybes, etnologas J. Vaicekauskas priminė šio laikotarpio papročių genezę. Tik Žemės ūkio akademijos studentai, tomis dienomis surengę pirmakursių krikštynas, atrodo, pavertė jas Halloweenu. Panevėžyje „Krezo“ klubas surengė Halloweeno diskoteką, bet ir ten keliomis kaukėmis pasirūpino patys rengėjai, o panevėžiečiai neperžengė savo papročių ribų – atėjo tik pasižokti. Fotoreporteris, pateikęs laikraščiui visą puslapį nuotraukų, dėl to akivaizdžiai džiūgavo. Maniau, na jau Klaipėdoje – tai bus... O ten – nieko. Nebent laikraščiai apie tai nerašė, kuo abejoju.

Bet užtat visai kita komercinių televizijų reakcija. Visi žinome, kad masinė kultūra plinta per žiniasklaidą. Tai ji ir atliko savo vaidmenį. Tele-3, LNK iš Halloweeno pasidarė pikantišką sensaciją. Kaip visada, filmavo gana dviprasmiškai – išryškindami net netikėtą, nebūtinai Halloweenui būdingą nepadorumą.

S. GRYBAS. Pas mus nufilmavo kažkokį narkomaną ir parodė.

B. IMBRASIENĖ. Tai svarbu, nes visi žiūri į Vilnių. Net Kaziuko mugę pradėjo kopijuoti, verbų rišimo seminarai organizuojami visoje Lietuvoje. Nors tai kur kas mažesnė bėda – mūsų, lietuviška tradicija plinta.

R. DAPKUTĖ. Bet „Kaziukas“ vis tiek ne toks smagus. Ar galite įsivaizduoti, kaip mes sovietiniais laikais su draugais santariečiais švęsdavom Vasario 16-ąją? Susirinkdavom butuke (čia, Lietuvoje), „baltoji“ – ant stalo, ir labai slapta, bet labai šventiškai su tuo buteliu, stiklelius pakėlę, atsistoję skaitydavom tame kambarėlyje Nepriklausomybės deklaraciją. Aišku, negalėjom to daryti viešai. Bet dabar – įsivaizduokit, koks skandalas kiltų, jei Vasario 16-ąją ar Kovo 11-ąją specialiai jaunimui – išsišėlimo vakarėlis!

G. BERESNEVIČIUS. O kodėl ne?

R. DAPKUTĖ. Tai jūs, šitame kambaryje, sakote: kodėl gi ne. Teisingai. Jūs esat tolerantiški žmonės. Bet aš sakau: kiltų skandalas, o tokio vakarėlio rengėjai – bankrutuotų. Pasipriešintų vyresnio amžiaus žmonės.

R. MERKIENĖ, B. IMBRASIENĖ. Mes taip nemanome.

E. RAMANAUSKAITĖ. Prisiminkim, kokį didelį vaidmenį atliko roko muzikantai per Atgimimą! Tai buvo kaip karas, kaip politinis pasipriešinimas.

S. GRYBAS. Kadangi Nepriklausomybės diena yra džiaugsmingas faktas, mes iš tikrųjų ruošiamės tai progai surengti didžiulį renginį „IndepenDANCE“. Nepriklausomybė plius šokis – gražus sąskambis.

E. RAMANAUSKAITĖ, D. RASTENIENĖ. Kodėl geriau angliškai?

S. GRYBAS. Todėl, kad dabar būtini anglų kalbos pradmenys. Be to, koks skirtumas, kaip pavadinsi?

D. RASTENIENĖ. Tai labai svarbu.

R. DAPKUTĖ. Bet pasisekimą turės Sigitos variantas. Jis gali būti pavadintas lietuviškai tik po to, kai bus apskritai priprasta tą šventę atšokti vakarėlyje.

E. RAMANAUSKAITĖ. Atvirkštinė tendencija jau atsirado – institucinėms struktūroms nepriklausą jaunuoliai, anksčiau savo „metala“ kūrę anglų kalba, grįžta prie lietuvių kalbos.

B. IMBRASIENĖ. Ar jaunimas žino, kad užsieniuose susigriebta ir labai domimasi savo kultūrų ištakomis, tradicijomis?

R. DAPKUTĖ. Pasaulio piliečio vėjus pasaulyje jau praėjo.

B. IMBRASIENĖ. Kaip visada, einame paskutiniai. Tai galėtume bent jau pasimokyti.

R. MERKIENĖ. Buvo tokia teorija, kad Amerika – tautų lydymosi katilas. Bet štai – jos nenori susilydyti. Dabar nauja kryptis. O mūsų tauta tokia nedidelė, jei mes nesistengsime išsilaikyti...

J. ŠORYS. Atšvėsime dar ir amerikiečių Padėkos dieną.

R. DAPKUTĖ. Sakau: būtų gaila, jei lietuviai pradėtų švęsti svetimas šventes. Bet lietuviškas irgi reikia koreguoti, netgi – „padaryti“, jei negalima kitaip.

G. BERESNEVIČIUS. Dėl tų visų rezervų, organizuotų švenčių... Reikia turėti omeny, kad maždaug visos jos – padėkos šventės. Bet reikėtų vengti anglicizmų. Dvikalbystės momentas apskritai yra neigiamas. Ką jis neigia? Aplinką. Aplinka lietuviška, jaunuolis mokosi angliškai, sėdi prie kompiuterio. Jis neigia, neigdamas tėvus, mokyklą, mokytojus. Greitai nebebus ko neigti. O šiaip Jūs, Sigitai, darot neblogą darbą – kanalizuojat energiją... Manau, jie išaugs. Nieko bloga, kad prieš Visus šventuosius kažkas surengia Halloweeną. Ir Valentino diena – nieko bloga.

D. RASTENIENĖ. Gintaras greitai įtikins. Tik vasario 14-os šventimą reikėtų pratęsti iki Vasario 16-osios.

G. BERESNEVIČIUS. Bet tai labai geras blokas.

D. RASTENIENĖ. Priminsiu, kaip reagavome, kai pradėjo rasti Valentino diena. Sakėme: negerai, kad ji nustelbia Vasario 16-ąją. Priekaištauti galime tik patiems sau, grupėms, kurioms priklausome, įstaigoms, kuriose dirbame, mokykloms, kuriose mokosi mūsų vaikai. „Valentinas“ juos asmeniškai domina, jie – šios šventės herojai ir sugeba ta proga linksmai patriukšmauti. Nepriklausomybės dienos minėjimas – sunki pareiga, nuobodybės našta mokyklos direktoriaus pranešimo akivaizdoje. Iš tiesų, nėra ko bijoti kritikuoti valstybės švenčių šventimo. Surengia valdžios vyrai patys sau minėjimą, koncertą – rinktinei visuomenei, o mes į juos žiūrim? Patys juk nešvenčiame?

B. IMBRASIENĖ. Taip, tai piliečių, ne tik aukščiausios valdžios šventė.

R. DAPKUTĖ. Tai mes, kiekvienas, turim įsipareigoti Varsio 16-ąją, prisipirkę fejerverkų, eiti į savo kiemus ir šaukti, ir švęsti.

S. GRYBAS. Aš nemyliu Lietuvos...

D. RASTENIENĖ. Ir, jei vėl pasirodytų rusų tankai, nebeitumėt budėti prie televizijos bokšto?

S. GRYBAS. Nemyliu taip, kaip derėtų mylėti Tėvynę. Tėvynė mus, visą jaunimą, įžeidinėja ir žemina. Kodėl mes svetimomis šventėmis stengiamės išlaikyti jaunimą? Todėl, kad dėl tos nemeilės Tėvynei kas trečias jaunuolis nori palikti Lietuvą. Masiškai emigruoja į pasaulį.

Jaunimu reikia rūpintis. Mes rengiam festivalį, kuris jaunimui labai svarbus. Per 5 metus nesulaukėm paramos nė iš vienos radijo stoties, nė iš vienos televizijos. Vienos radijo stoties vadybininkė sako: apie jus sudaryta prasta nuomonė. Kodėl? 4–5 tūkstančiai jaunimo nereikalingi? Visuomenė net nenori žinoti, kur tas jaunimas renkasi? Pasirodo: pas mus – vien narkomanai, vagys, neturintis perkamosios galios jaunimas. 5–4 tūkstančiai vagių, narkomanų ir „bomžų“...

Bet, sakau: šis jaunimas po 3 metų ateis pas jus užsakinėti savo reklamos. Oi, sako, tada mes pasitiksime, tegu tik pinigų moka.

Sakau: o jums neatrodo, kad jei aš dabar visiems pasiskelbsiu, ką čia šnekate, tai pas jus ne tik kad niekas neateis, bet turėsit dar ir nemalonų piketą. Ai, tu čia mūsų negąsdink, sako. Aš negąsdinu, sakau, tik bandau suprasti, kodėl jaunimas staiga tapo nevertingas ir niekam nereikalingas.

Tai dėl ko jaunimas gali mylėti Lietuvą?

G. BERESNEVIČIUS. Mokslininkų Tėvynė irgi nemylė.

B. IMBRASIENĖ. Jeigu taip žiūrėsime, tai...

D. RASTENIENĖ. Vis dėlto. O jeigu pabandytumėt surengti šokių vakarą, pavyzdžiui, Užgavėnėms?

S. GRYBAS. O kodėl aš turiu jas rengti?

D. RASTENIENĖ. Neturite. Bet ar iš to kas išeitų? Susirinktų tie tūkstančiai?

S. GRYBAS. Išeitų. Ir ateitų. Bet klausimas, ar mes to norėsime?

G. BERESNEVIČIUS. Pavadinumėt DIDŽIOSIOS GILTINĖS dieną...

R. DAPKUTĖ. Bandėme ne sykį. Bet jei nori, kad tavo lietuviškos šventės nesupeiktų, turi griežtai laikytis tradicijos, taisyklių. O Halloweeną ir „Valentiną“ lengva perkelti į modernius laikus.

B. IMBRASIENĖ. Visam pasauliui švenčia modernias Užgavėnes.

R. DAPKUTĖ. Kai jos jau sumodernintos ir švenčiamos, tada ir tokios mažos įmonės, kaip mūsų restoranai ar Sigitto firma, gali tikėtis jas rengti ir nebankrutuoti. O įdiegti tokių mes nesugebėsime.

E. RAMANAUSKAITĖ. Neturėtume skatinti Užgavėnių modernizavimo. Jos turi savo formą ir esmę.

D. RASTENIENĖ. Jūs būtumėt už tai, kad Etninės veiklos centras Vilniuje, atitinkamai kiti centrai – pas save, Užgavėnes rengtų tik ant kalniuko, o Halloweenas ir „Va-

lentinas” atsirastų ir klestėtų restoranuose, baruose ir diskotekose?

E. RAMANAUSKAITĖ. Visi egzistuoja ten, kur nori egzistuoti. Vilniaus miesto Užgavėnės taip pat turi savo bendruomenę.

G. BERESNEVIČIUS. Šventei reikia sakralinės erdvės, o miestuose dabar jos nėra. Yra bažnyčios, aišku, bet niekas dabar į bažnyčias neskuba. Diskotekos – ne šventa vieta. Šventimo vietos nėra...

J. ŠORYS. Užgavėnės pačios savaime modernizuojasi ir niekada nebuvo vienoj standartinėj padėty. „Vengrai”, „žydai” – tam tikro laikotarpio produktas. Dabar – pavyzdžiui, Telšiuose, – „Seimo nariai”, „bankininkai”.

E. RAMANAUSKAITĖ. Neigdama šios šventės modernizavimą, turėjau omeny „kompiuterines” Užgavėnes. Šiuolaikinės technokultūros dvasinis pasaulis labai tolimas žiemos išvaikymo ritualams. Mums tik iš išorės tai gali atrodyti panašu. Tačiau ten ieškoma kitų dalykų... Technokultūrą, kokia ji dabar yra, siūlyti įvilkti į tradicinės šventės formą tikrai nereikėtų. Greta tų švenčių, kurios natūraliai modernizuojasi, yra ir tos, kur stengiamasi išlaikyti sakralią erdvę. Sakrali erdvė nėra objektyvi, ji subjektyvi. Žmonės ją pasirenka. Mes su jumis ją sukuriame. Jei būtume kalbėję ir apie kitokias kultūros formas, būtume pamatę, kad masinei kultūrai yra atsvara. Pavyzdžiui, žygėiviai, ramuviai, kai kurie folkloristai spalio pabaigoje, lapkričio pradžioje (maždaug mėnesį) savaitgaliais keliauja ant piliakalnių. Ką jie ten veikia? Jei mato, kad reikia, sutvarko piliakalnį, susikuria mažitį savo mitą, atlieka keletą ritualų, o toliau – viskas liaudies dainų pagrindu. Niekad man folkloras scenoje neskambėjo taip gražiai kaip ant piliakalnių. Tai gyva kultūra, nors ir interpretuota. Suskaičiavus, kiek jaunimo Vėlinių laikotarpiu protėvius pagerbė ant piliakalnių, paaiškėtų, kad – daugiau, negu jo buvo Halloweeno renginy.

S. GRYBAS. Ir niekada tokiam renginy nebūs taip smagu kaip ant piliakalnio.

D. RASTENIENĖ. Kaip Halloweeną švenčia eilinis amerikietis?

R. DAPKUTĖ. Kaip ir prieš Kalėdas, jau iš anksto sukuriama atitinkama atmosfera. Parduotuvės, barai, restoranai pasirūpina visa atributika, žmonės namų languose išstato skaptuosius moliūgus. O spalio 31 dieną kaukėti vaikai vaikšto po namus (kas penkiolika minučių į duris skambina) prašydami „bajerio” ar saldinių. O vakare – restoranuose šokiai, baliai suaugusiesiems. Į balius visi ateina su kaukėmis. Veiksmas vyksta visur. Visi švenčia tą pačią šventę įstaigose, brūdėjimas gatvėse. Tai ir yra didžiausias skirtumas nuo to, ką turime Lietuvoje. Ten ji vyksta ne uždaroje terpeje, o visuotinai.

D. RASTENIENĖ. Vadinas, ten ji tiesiog švenčiama, o pas mus – ne.

Bet ir Užgavėnės dideliame mieste turi savo problemų. Ne visi džiaugiasi kabinėjimusi prie praeivių gatvėje, ne visiems patinka skambučiai į duris ir vaišių prašymas. Be to, paleisti vaikus per daugiabučių rajonus nėra labai ramu.

Neaišku dar, į kieno duris jie paskambins. Belieka – gatvė, vieša vieta?

R. DAPKUTĖ. Žinau, kaip įdiegti Lietuvoj norimą šventę. Kol kas esu prastos nuomonės apie Lietuvos jaunimą, jis labai paklūsta masinei kultūrai ir reklamai. Užtenka kokiai „žvaigždei“ pasakyti, kad kas nors yra gerai, tai masiškai ir pritaria: oi, tai labai gerai. Tai ir reikėtų, kad populiarios asmenybės, sportininkai, visi didžėjai ir roko žvaigždės dalyvautų Užgavėnėse, ir kad televizija juos rodytų – kitais metais jos būtų švenčiamos beveik viso jaunimo.

Nors... ne taip paprasta. Reikia gero finansavimo, gero plano ir gudriai paslėpti, kad renginys turi ką nors bendra su švente, apie kurią jau susidariusi neigiama jaunimo nuomonė.

E. RAMANAUSKAITĖ. Mano galva, masinė kultūra nesivysto pagal moralės principus. Kažkodėl jai reikia... narkotikų...

J. ŠORYS. Gintaras sako, kad tokie renginiai, kaip rengia Sigitas, „nukanalizuoja“ energijos perviršį. Bet tai ir dvipusis eismas. Toks renginys gali tapti papildomu motyvu norint įtvirtinti masinės kultūros sukalendorinimą ir apskritai ją pačią. Žodžiu, didžėjai gali jaunimą nuvesti bet kur?

S. GRYBAS. Elektroninė kultūra turi didelę problemą – tai narkotikai.

... Papasakosiu vieną istoriją. „Respublikos“ žurnalistė paskambino man į namus ir paklausė, ką manau apie narkotikus. Neatsargiai pajuokavau: esą mano telefonas gali būti sekamas kaip kokio narkomano. Pasiūliau susitikti. Atsisakė – ne, ne, aš trumpai. Pašnekėjom trumpai. Po savaitės pasirodė straipsnis, didelis, su mano nuotrauka. Ir antrašė: populiarius diskožokėjas Saga prisipažįsta esąs policijos akiratyje dėl narkotikų. Maža to, radijas ir televizija spaudos apžvalgas rengia pagal pirmojo puslapio santraukas, o ten – tas pat parašyta. Taip visa Lietuva sužinojo, kad Saga yra didžiausias narkomanas. Teko imtis šiokių tokių priemonių. Išsiaiškinau su Narkologinio dispenserio ir AIDS centro direktoriais, kas Lietuvoje daroma jaunimą supažindinant su narkotikų poveikiu ir pasekmėmis. Tada nuėjau į ALF namus pasitarti, kaip galima būtų su narkomanija kovoti. Pasirodo, mes galime labai mažai. Na gerai, jei mes galim labai mažai, bet žiniasklaida gali sau leisti labai daug, tuomet padarysiu ką manau esant teisinga. Parašiau laiškus į Ameriką, į Londoną Sorošo fondui. Po pusės metų gavau patvirtinimą, kad Sorošo fondas remia mano projektą (laimėjo iš septynių Rytų Europai skirtų projektų) „Žinot viską apie narkotikus“, kuris buvo pagrįstas jaunimo švietimu mokyklose. Finansavimas buvo sustabdytas tik dėl Rusijos krizės. Po to – konferencijos, renginys „Didžėjai prieš AIDS“ – mano inspiruoti. Tik tiek aš ir galiu dėl savo varganos finansinės padėties. Bet dabar niekas negalės manęs niekuo kaltinti, nes aš jau duosiu į teismą.

D. RASTENIENĖ. O kaip amerikiečiai švenčia Valentino dieną?

R. DAPKUTĖ. Lietuvoje ši diena labiau restoraninė negu Amerikoje. Ten – jau nuo darželio – meilės atvirukai,

kurių nepasirašo, tik – Tavo Valentinas. Paskui suki galvą visus metus – o kas jis?

Suaugusiesiems „Valentinas“ prilygsta vedybų jubiliejui. Neduokdie mano tėvas tą dieną pareitų namo be gėlių. Apskritai švenčiama masiškai – bet tik tarp dviejų žmonių.

D. RASTENIENĖ. Kokią gi tuštumą užpildė Valentino diena Lietuvoje, kad taip prilipo? Užmirštos Rasos? Pasigedom Kovo 8-osios?

R. DAPKUTĖ. Labai trūksta mūsų visuomenei meilės.

D. RASTENIENĖ. Pasirodo, dviejų žmonių meilei reikia ir visuomenės „leidimo“, dienos, kai suteikiama galimybė, net skatinama pasisakyti apie savo jausmą ar simpatiją.

B. IMBRASIENĖ. Pasipriešinimo nesutiko todėl, kad Halloweenas susikirto su Vėlinėmis, o Valentino diena su niekuo nesusikirto.

R. DAPKUTĖ. Aš įsitikinusi, kad tai susiję su religija.

G. BERESNEVIČIUS. Kodėl jūs manot, kad mūsų visuomenė labai religinga? Taip nėra.

R. DAPKUTĖ. Nereikia būti labai religingam, kad būtum davatkiškas. Mūsų smuklės kultūros programos vadovė (ji iš „Ratilio“) niekad neišdrįsta, tarkim, prieš Vėlines pasiremti pagoniška kultūra.

Jau minėjau – vienus metus kelias dienas prieš Vėlines grojo „Ratilio“. Tai buvo pirmas ir paskutinis kartas. Kai kas atsistojo ir išėjo. Gal 90 proc. lankytojų būtų nieko prieš, bet likę 10 proc. gali sužlugdyti biznį per vieną dieną.

G. BERESNEVIČIUS. Spalį, lapkritį bažnyčia nedraudžia linksmintis. Per Adventą nereikia.

R. DAPKUTĖ. Niūru tą savaitgalį smuklėje. Daug prашančiųjų išmaldos. Norėčiau įdiegti ką nors...

B. IMBRASIENĖ. Tai atitiktų mūsų tradicijas. Anksčiau išmaldą ubagams prie bažnyčių atveždavo ūkininkai, dabar lietuvių restoranai tą dieną maitina. Pasižiūrėkit, kas darosi per Vėlines prie Aušros vartų.

R. DAPKUTĖ. Na taip, viskas gerai, jei aukojama. Bet pabandyk ką linksmesnio surengti.

B. IMBRASIENĖ. Gilesnės tradicijos rodo, kad daug švenčių užsibaigdavo karčiamoj.

G. BERESNEVIČIUS. Bažnyčia, jomarkas, karčiama. Į kapines suvažiuodavo giedodami.

D. RASTENIENĖ. Studentai, pasigraibę tai vienur, tai kitur žinių apie mirusiųjų senovėje laidojimą su puota, bando tuo pagrįsti ir Halloweeną: mūsų protėviai irgi „tusofkes“ rengė, kodėl mes negalim?

R. MERKIENĖ. Sakote: puotavo, siautėjo... Bet Katalikų bažnyčia yra įvedusi vieną dieną per metus mirusiesiems paminėti, ir nieko čia ypatingo – vieną dieną tam skirti. Kodėl? Kad dabartinė kultūra to reikalauja, kad žmonės nebemąsto kaip XVI amžiuje. Tad galima suprasti ir tą 10 procentų.

Visa kita galima išsiaiškinti. Būta Ilgių kaip mirusiųjų paminėjimo šventės. Bet XVI a. ir anksčiau tuo laikotarpiu būdavo ir su žemvaldžiu atsiskaitoma. Kaimas turėjo jį su palyda pavaišinti ir įdėti duoklę. Tai tas pat, kas vėlesnis kunigų kalėdojimas. Tam buvo skirta pora spalio, pora

lapkričio savaitę. Man atrodo, kad tuo metu galėjo būti atliekama ir tam tikra valstiečių revizija – kiek gimė, kiek mirė. Atsiskaitydami už derlių, valstiečiai sužinodavo ir apie pasikeitimus žemvaldžio šeimoje. Suprantama, tokiu atveju neišvengiamai turėjo būti minimi mirusieji. Dluogošas ne vienintelis, užfiksavęs vaises, alaus nuliejimą, maisto numetimą į kampus. Jei ir būdavo šokama, tai tik mirusiajam pagerbti, o ne sau palinksminti. Tokia tradicija yra išlikusi rusų kultūroje. Gal ir mūsų buvo, bet stinga konkrečių įrodymų iš Lietuvos. Tenka atsižvelgti į genčių sąjungų kultūrų įvairovę.

R. DAPKUTĖ. Ir Halloweeno istorija panaši. Triukšmaujama, persirengiama buvo siekiant išgąsdinti mirusiųjų vėles. Tik palyginti neseniai pradėta linksmintis.

Bet viena man tikrai aišku: 90 proc. Lietuvos jaunimo nesigauja, kas yra Visų šventųjų, kas – Vėlinės, ir kurią dieną viena ir kita švenčiamos. Kiekvienais metais mano darbuotojai sukelia tikras „diskusijas“ tai besiaiškindami...

R. MERKIENĖ. Suprantama, abi dienos sovietiniu laikotarpiu buvo draudžiamos. Tik po 1963-ųjų mirusiesiems paminėti buvo leista viena – paskutinis spalio savaitgalis. Vėlinės kaip ikirikščioniškas tradicijas menanti šventė buvo įteisinta tik 1989 metais, bet ji – darbo diena. Tad žmonės savo artimųjų kapus aplanko griežtai neskirdami, per Visų šventųjų, per Vėlines ar anksčiau. Svarbu – sutvarkyti kapus, uždegti žvakelę, aplankyti.

Iki Antrojo pasaulinio karo lapkričio 1-ąją žmonės eidavo į bažnyčią, aukų ubagams nunešdavo, pasakydavo, už ką šie turi pasimelst, tada – į kapines. Ir viskas. Jei turi mieste pažįstamų, palieka jiems žvakių, kad ir antrą dieną uždegtų.

J. ŠORYS. Prisirišimas prie konkrečios dienos – sąlyginis. Galima tai atlikti kelios dienos ir anksčiau, jei kas kitaip negali. Svarbiau, kad pramoginio elemento jau nėra. Šis laikotarpis iš senų senovės siejasi su sakraliais dalykais.

D. RASTENIENĖ. Bet jaunimas nieko nežino ir apie naująsias savo šventes. Specialiai klausinėjau moksleivių – nežino net legendos apie šv. Valentina, net Halloweeno molūgo atsiradimo istorijos, ką jau norėti daugiau.

E. RAMANAUSKAITĖ. Šventės nevienodos. Tos, apie kurias kalbame, jaunimui yra labiau žaidimas, pramoga. Istorija ar gilesnis turinys jiems nėra labai svarbu.

R. DAPKUTĖ. Sakote, – pramoga. Bet amerikiečiams jos vis tiek sukasi apie kažkokią užmirštą apeigą.

D. RASTENIENĖ. Ir tiems, kurie pirmą kartą „dalyvauja“ Halloweene ar siunčia meilės raštelį klasės draugei, irgi nesvarbu? Negi nėra skirtumo? Nebežinoti, kam per Velykas dažomi margučiai, bet dažyti juos iš savo tautos tradicijos, yra viena; visai kas kita būtų nieko nežinant nei iš šio, nei iš to pradėti juos dažyti, kadangi taip daroma šalyje, kuri šiuo metu yra vedančioji, todėl ją madinga mėgdžioti.

S. GRYBAS. Du trečdaliai, jei ne daugiau, jaunimo ateina tik pasižokti. Mūsų ideologija jų nedomina.

E. RAMANAUSKAITĖ. O gal tai nėra jau taip labai baisu? Pašvęs vienas šventes, subrendę gal pasirinks kitas.

D. RASTENIENĖ. Ar galima atskirti jaunimo papročius nuo bendrųjų? Juk mes ir Vasario 16-osios nemo-kam patys atšvęsti ko gero dėl to, kad vaikai būdami to nedarėme.

R. MERKIENĖ. Gal ir pasirinks tradicinių pavadinimų šventes, bet jos bus tikriausiai kitokios.

R. DAPKUTĖ. Jei Mindaugo karūnavimo diena būtų buvusi įdiegta kaip džiugi, realiai ir masiškai visų žmonių švenčiama Valstybės šventė (norų buvo, bet nepasisėkė), tai po 50 metų lygiai tas pat atsitiktų. Vaikai nežinotų, nei kas tas Mindaugas buvo, nei ką jis darė, bet švęstų. Gal tik užaugę pasidomėtų.

R. MERKIENĖ. Bet mes turim ir kitą dalyką. Jūs pasakojot, kaip šventėt Vasario 16-ąją. Tada ji jus konsolidavo, o dabar – kiek žmonių išlaikė tą jausmą? Nežinau, ar Jūs ir dabar taip nuoširdžiai švenčiate Vasario 16-ąją?

R. DAPKUTĖ. Man asmeniškai Vasario 16-oji ir dabar svarbesnė už Kovo 11-ąją. Gal todėl, kad gimiau Amerikoje ir nuo mažens įpratau ją švęsti su didelėmis ceremonijomis. Kovo 11-oji, kaip šventė, taip pat išvis neegzistuoja – į bažnyčią ar „Operhauzą“ galima nueiti bet kada. O Lietuvoje tikros laisvės šventės iki šiol nėra nė vienos. Yra tik minėjimai.

E. RAMANAUSKAITĖ. Sąjūdžio metais Kaune prie „neformalų“ pamėgtos „Laumės“ kavinės jaunimui išdalinau anketą, kur buvo klausama: ar dalyvavote Baltijos kelyje, ką darėte dėl Nepriklausomybės atstatymo ir pan. Vieni tuomet rašinėjo ant tvorų laisvės šūkius, kiti susibūrė į grupes visiems aiškino laisvės siekius... Bet dabar jie nešvenčia Nepriklausomybės švenčių. Apie tai kalbėjomės ir su studentais. Jaunimas kaip seismografas, mato aplink save daug melo, daug veidmainystės, netikrumo. Viena kalbama, kita daroma. Ir tai – suaugusiųjų pasaulis. Jų visuomenė tokia. Kasėjo „kariauti“? Jaunimas. Ejo, tikėjo. O įpilk į statinę medaus bent šaukštą deguto – viskas! Jie maksimalistai.

J. ŠORYS. Na taip, bet ar be papildomo postūmio jie gali užčiuopti pagrindinius dalykus?

E. RAMANAUSKAITĖ. Gali, jeigu jiems tai rūpi. Jie labai protingi ir nemažai išmano.

J. ŠORYS. Tam tikrus paviršius. Senosiose baltų ir keltų tradicijose ir mitologijose iš tikrųjų yra sąsajų, betgi jų nėra nesistengiama atskleisti, nei Halloweenu, nei kitaip. Apmaudu, kad vitališkojo jaunimo gilumos nedomina.

R. DAPKUTĖ. Apie Halloweeno ištakas ir Amerikoje vaikai nieko nežino. Bet užtat apie Padėkos dieną žino viską, nes tai susiję su Amerikos atradimu, pirmųjų kolonistų įsivertinimu. Tą dieną švenčia tik amerikiečiai, bet iš esmės juk ji yra tikra derliaus šventė. O ne kalakuto valgymo šventė. Ir vaikai tai žino.

R. MERKIENĖ. Mes turim Žolinę, kaip derliaus šventę.

R. DAPKUTĖ. Kas iš jaunimo tai žino?

B. IMBRASIENĖ. Mes turim Kūčias. Turinys tas pats – padėka. Tik mūsų šventės šaknys gilesnės. Mūsų Vėlinės – vėl dėkojimas. Galim nuo pat rudens pradėti dėkoti...

R. DAPKUTĖ. Aš nesakau, kad Lietuvoj reikia švęsti ame-

riekiečių Padėkos dieną. Sakau: gaila, bet kai kurių švenčių istorija nebežinoma.

R. MERKIENĖ. O mes būgštajam – kad nepradėtų plisti kaip Halloweenas.

S. GRYBAS. Turim daug švenčių, daug šnekančiųjų ape tradicijas, bet mažai darančiųjų.

R. DAPKUTĖ. Mūsų smuklėje absoliučiai kiekviena šventė švenčiame. Ir Žolinę. Betgi nesame rodiklis masinei kultūrai.

S. GRYBAS. Ir mes nenorime būti rodiklis, bet kažkodėl tampame.

D. RASTENIENĖ. Užsišnekėjome. Siūlau apibendrinti.

E. RAMANAUSKAITĖ. Mes vienas kultūros formas neigiame, o kitas teigiam. Manychiau, jeigu jos egzistuoja, reiškia, kažkam reikalingos. Pagaliau, vakarietiškomis formoms visada galima priešpatastyti savas. Juk ir etninės šventės labai įvairios – nuo individo lygmens iki platesnių renginių. Kita vertus, nemanau, kad gerai norėti etninės kultūros formas patempti iki šiuolaikinės jaunimo kultūros lygio.

R. MERKIENĖ. Bet etninės kultūros formomis pradeda darytis ir „Valentinas“, ir Halloweenas. Procesas prasidėjo. Nežinia, kaip jis ilgai truks. Ar prigis, ar išsiplėtos ir įgaus etninės kultūros pagrindą, ar su laiku atmirs.

Kalbėjom, kad mūsų visuomenė nevienoda, ir amžiumi, ir pažiūromis, polinkiais. Tokiu atveju negalim norėti, kad visi vienodai elgtųsi. Visada bus skirtumas tarp to, ko nori vyresni, vidutinio amžiaus žmonės, ir ko nori jaunimas. Suprantama, jaunimas tai, ką daro, gali išlaikyti, bet gali ir pamesti.

S. GRYBAS. Turiu vieną idėją, kaip sužinot, ko reikia jaunimui dabar. Jų reikia paklausti. 2001 metų sausio 1 dieną planuojame surengti tokį renginį: „Millennium X: tavo norai ateities kartoms“. (Pirmą kartą pavadinime – ne tik anglų kalba, bet ir lietuvių!) Renginio esmė: kiekvienas parašo du labai slaptus norus, mes visus surenkame, sudedame į dėžę, užkonservuojame išliekamąją vertę turinčioje vietoje, pavyzdžiui, Rotušės aikštėje. Po 10, 20, 30 metų iš tos dėžės ištraukiame po vieną kitą norą ir paskelbiame visuomenei. Bet kokiu atveju mes surinksime šiuolaikinės kartos pageidavimus ateičiai. Norėtųsi, kad šie duomenys išsilaikytų bent 200 metų.

R. MERKIENĖ. Sumanymas gražus, bet kaip rezultatai?

S. GRYBAS. Tai va. Kaip juos pateikti ir kam tai galėtų būti įdomu? Idėja gera. Tarytum sociologinė apklausa, kas reikalinga ir rentabilu – ir renginių, ir tradicijų, politikos, ekonomikos požiūriu.

R. DAPKUTĖ. 1991 metais su Vytautu Kernagiu rengėm panašų renginį „Kovo 11-osios vaikai“. Vaikai M. Mažvydo bibliotekoje surašė ilgą, per visus laiptus, laišką – savo prašymus, linkėjimus Lietuvai. Vytautas Landsbergis prižadėjo lygiai po 10 metų tą laišką atvynioti ir paskelbti. Tai irgi būtų 2001-aisiais.

O mano išvada po pokalbio tokia: man būtų gaila, jei svetimos šventės užgožtų Lietuvos šventes. Tada reiktų laukti ir vokiečių, ir ispanų, ir brazilų švenčių. Ir labai trūksta

nors vienos šventės, per kurią visa šalis, ne tik jaunimas, eitų iš vieno. Man atrodo, kad nelabai svarbu, dėl ko ta šventė, kokia jos istorija, svarbu – kad tauta išsiliėtų. Jeigu to neatsitiks, atrodo, yra pavojus, kad kitų tautų šventės taps svarbesnės už savas.

B. IMBRASIENĖ. Respublikoje valstybinės kultūros įstaigos rengia be galo daug renginių. Vadinas, darančiųjų yra. Kitas klausimas, ar visada jų šventiniai renginiai patraukia gyventojus? Bet nusivylimo, nusistatymo niekur neiti, niekur nedalyvauti nėra. Taigi gal naujos šventės, kuri galėtų suvienyti tautą, ir turėtų ieškoti būtent tos institucijos? Tik reikia visada turėti omeny, kad į šeimą nesikišama, tik į bendruomenines šventes.

J. ŠORYS. Ir aš manychiau, kad švenčių apaugimo svetimybėmis nereiktų palikti savieigai. Finansinė ar kokia kitokia reakcija į jas turėtų pasireikšti.

D. RASTENIENĖ. O vis dėlto – šventės yra tik paradinis rūbas. Bet jos išduoda, kaip mes gyvename, ką jaučiame ir ką mąstome. Štai kur turėtų būti daroma pagrindinė revizija.

Parengė Dalia RASTENIENĖ

The march to Halloween

As the rave parties of late years have been organized on the occasion of Halloween and the Day of St. Valentine has become very popular at schools specialists for ethnology and mythology together with the organizers of the above mentioned festivals have been invited for the discussion by the editorial staff.

At the discussion the conclusion was made that an ill-disposed reaction is expressed by part of the youth towards traditional Lithuanian festivals because of their seriousness and moderation, and that this is the reason for their liking of the festivals coming from the USA which formerly were never celebrated in Lithuania. The specialists have not come into agreement as to whether it is worth while giving proposals to young people in order to convert joyful traditional festivals, such as the Shrew-tide with the content being very similar to that of Halloween or the Rasos in case of partial modernization of it and this being similar to the Day of St. Valentine, into the level of the mass culture.

Yet, the idea of learning to celebrate joyfully at least the Day of Independence was supported unaniously by everyone during the discussion. It is supposed that the invasion of the mass culture into calendar festivals as well as into other state festivals is the reflection of the spiritual crisis of our society and of a flippant wish of the youth to become outwardly similar to the citizens of the world.